

Міністерство освіти і науки України
Всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт
З спеціальності «Фінанси і кредит» у 2019/2020 навчальному році

Наукова робота

На тему «КОМУНАЛЬНИЙ КРЕДИТ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД»

Шифр «ЗОМС»

2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОМУНАЛЬНОГО КРЕДИТУ.....	5
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СКЛАДУ, ДИНАМІКИ І СТРУКТУРИ ФОРМ КОМУНАЛЬНОГО КРЕДИТУ В УКРАЇНІ.....	10
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КОМУНАЛЬНОГО КРЕДИТУ В УКРАЇНІ.....	21
ВИСНОВКИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31
ДОДАТКИ.....	35

ВСТУП

Актуальність теми. Децентралізація характеризується передачею органам місцевого самоврядування значного обсягу повноважень та бюджетних ресурсів. При цьому фінансова та організаційна спроможність органів місцевого самоврядування та створених ними підприємств зростає.

Бюджетна децентралізація створює нові можливості для здійснення запозичень шляхом розміщення облігацій місцевих позик міськими радами.

Одним із інструментів органів місцевого самоврядування виступає комунальний кредит. Комунальний кредит як один з основних фінансових інститутів в системі місцевих фінансів, відіграє важливе значення у фінансовому забезпеченні місцевих потреб і діяльності органів місцевого самоврядування. Не дивлячись на тривалу історію становлення і розвитку системи комунального кредитування, такий вид кредиту не отримав достатнього поширення в Україні. З'ясування проблем, що перешкоджають розвитку комунального кредиту в сучасних умовах, потребує узагальнення і систематизації основних етапів його становлення.

Теоретичні питання дослідження еволюції розвитку різних форм комунального кредиту розглядали багато вітчизняних вчених, зокрема, А.Д. Гусаков, І.А. Димшиць, О.Р. Квасовський, О.П. Кириленко, В.І. Кравченко, О.П. Крайник, А.В. Лучка, К.В. Нікітенко, В.М. Падалка, Ю.В. Петленко, В.В. Прядко, М.М. Сайко, І.Я. Чугунов серед зарубіжних вчених Лоренс Дж. Гітман, Ричард Л. Петерсен, Фрідман Дж. К. та інші. Однак незважаючи на велику кількість досліджень, питання функціонування комунального кредиту потребує подальших досліджень.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є проведення комплексного дослідження комунального кредиту в системі фінансового забезпечення територіальних громад.

Для досягнення мети в роботі поставлені наступні завдання:

- розглянути теоретичні аспекти комунального кредиту;

- проаналізувати форми комунального кредиту в Україні;
- дослідити проблеми комунального кредиту в Україні та запропонувати шляхи їх вирішення;

Об'єктом дослідження є комунальний кредит та його форми у складі місцевих фінансів України.

Предметом дослідження є фінансові ресурси, які виникають в процесі функціонування комунального кредиту.

Методи дослідження: історико-логічний, структурно-функціональний, синтезу, метод теоретичного узагальнення, графічний, порівняльний, статистичний.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти щодо предмета дослідження, звітні дані державних органів України, дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених.

Дана робота має елементи новизни: набула подальшого розвитку характеристика сучасного етапу функціонування комунального кредиту в Україні, його ролі у формуванні фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування; запропоновано комплексний науковий підхід до комунального кредиту, коли місцеві територіальні громади виступають позичальником, кредитором і гарантом.

Апробація результатів дослідження знайшла відображення в публікації статті у економічному фаховому журналі та тез доповідей на конференціях.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОМУНАЛЬНОГО КРЕДИТУ

Розширення інвестиційних можливостей територіальних громад, залишається винятково актуальним питанням упродовж всього періоду розбудови ринкової економіки. Однією з форм мобілізації фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та основою фінансування муніципальних інвестиційних програм у розвинутих країнах є муніципальний кредит або ще як його називають комунальний кредит. Варто зазначити, що у фінансово-економічній літературі не має одного чіткого поняття «комунальний кредит», тому розглянемо деякі трактування цього терміну (Додаток А).

Згідно із Бюджетним кодексом України, муніципальний кредит - *це відносини, пов'язані з залученням до місцевих бюджетів грошових коштів фізичних і юридичних осіб на умовах строковості, поворотності та платності, в результаті яких виникають боргові зобов'язання органів місцевого самоврядування як позичальників або гарантів [2].*

З вищезазначених понять, можна сказати, що комунальний кредит - економічні відносини, які виникають між місцевою владою та суб'єктами економічної діяльності з приводу поворотного, строкового, платного отримання фінансових ресурсів для вирішення проблем місцевого значення, при цьому органи місцевого самоврядування можуть виступати позичальником, гарантом та кредитором. При цьому можна виділити наступні форми КК(рис.1.1).

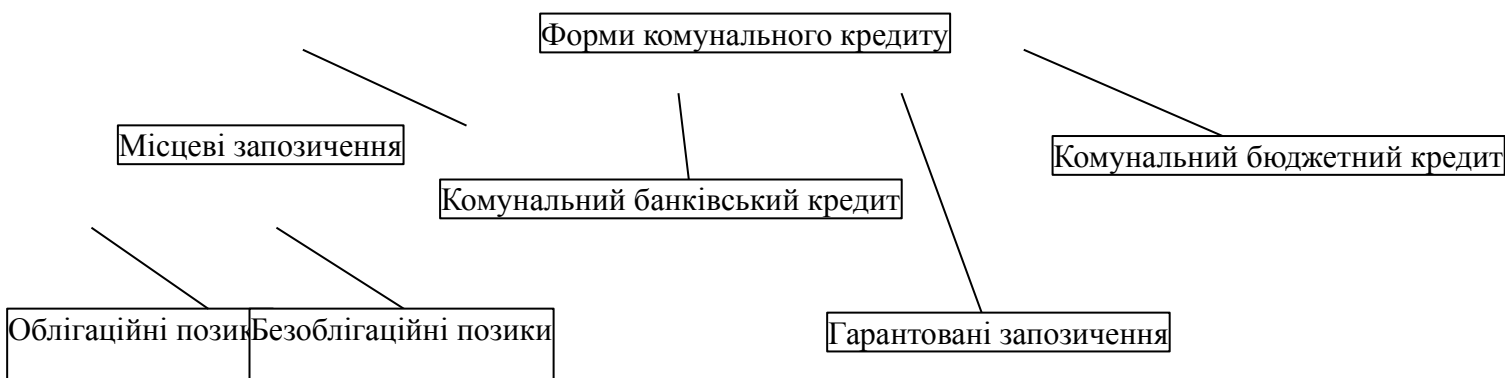

Рис.1.1 Форми комунального кредиту в Україні

Муніципальний кредит є основним джерелом фінансування муніципальних інвестиційних програм. Теоретична сутність муніципального кредиту доцільно розглядати з таких аспектів, які відображені в Додатку Б.

Муніципальний кредит виконує певні функції, через які проявляється його роль та призначення, а саме:

- розподільчу, відбувається формування коштів бюджету муніципального утворення та їх використання на принципах строковості, платності і повернення з метою якнайповнішого задоволення потреб населення в суспільно-необхідних і важливих послугах;
- регулюючу, проявляється в тому, що коли органи місцевого самоврядування вступають в кредитні відносини, це впливає на грошовий обіг, рівень процентних ставок на ринку грошей і капіталів, на виробництво й зайнятість відповідної території;
- контрольну, ця функція відповідає за здійснення контролю за рухом вартості у двосторонньому порядку, оскільки комунальний кредит передбачає повернення отриманих коштів; відтак, дія цієї функції поширюється як на процес запозичення коштів, так і на погашення та обслуговування місцевого боргу, який виник внаслідок цього[15].

Система муніципального кредитування в Україні – це сукупність відносин між органами місцевого самоврядування з фізичними і юридичними особами, фінансово-кредитними установами, міжнародними організаціями в процесі яких формуються місцеві фінансові ресурси.

Залежно від джерел надходження коштів місцеві (муніципальні) запозичення поділяються на дві групи:

- місцеві (муніципальні) внутрішні запозичення (за винятком місцевих позик), здійснювати які мають право Верховна рада АРК і міські ради;
- місцеві (муніципальні) зовнішні запозичення, здійснювати які можуть тільки міські ради міст[3].

Основними формами місцевих запозичень в Україні є: випуск облігацій внутрішніх місцевих позик; отримання позик, кредитних ліній у фінансових установах. Місцеві позики можна класифікувати за низкою ознак(табл.1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація місцевих позик[12;16].

Ознака	Класифікація
За правовим оформленням	На підставі угод; шляхом випуску облігацій
За характером використання	Ринкові; неринкові
За забезпеченістю	Заставні; без заставні
За виплатою доходу	Відсоткові; вигрешні; дисконтні
За терміном погашення	Короткострокові; довгострокові
За характером погашення	Одноразова виплата; виплата частинами

Комунальний кредит є одним із основних фінансових інститутів органів місцевого самоврядування ,який відіграє важливе значення в системі місцевих фінансів.

Україна має досить тривалу історію становлення комунального кредиту ще з дорадянських і радянських часів та після проголошення незалежності. Тому буде доцільно розглянути основні етапи становлення комунального кредиту в Україні (Додаток В).

Розвиток системи комунального кредиту пов'язаний зі змінами державного та бюджетного устроїв, форм власності, зміною економічної та фінансової політик. В дорадянський період не дивлячись на розгалужену мережу фінансово-кредитних установ, які надавали кредити органам місцевого самоврядування, найбільший розвиток отримали муніципальні облігаційні позики, випуск яких здійснювали великі міста, такі як Київ та Одеса у 1876 та 1879 роках відповідно.

Після проголошення незалежності України постала необхідність розбудови та реформування системи місцевих фінансів, щоб забезпечити органи місцевого самоврядування необхідними фінансовими ресурсами. В цей період було прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення місцевих органів влади фінансовими ресурсами для їх

функціонування та розвитку фінансово-кредитних відносин на місцевому рівні, що передбачають формування комунальних банків[14].

Характерною ознакою, що притаманна сучасній системі місцевих запозичень, є наявність двох основних груп муніципальних позик, які виконують різні функції, але вдало доповнюють одна одну: до першої - належать позики, що призначені для покриття тимчасово-касових розривів, які виникають при виконанні місцевих бюджетів і здійснюються з Єдиного казначейського рахунку на безоплатній основі (особливість); до другої – запозичення до бюджетів розвитку органів місцевого самоврядування.

Нормативно-правова база на даний момент щодо місцевих запозичень не є повністю досконалою і відпрацьованою, яка не дає змогу сформувати цілісну систему місцевих запозичень. Тому для правильного функціонування ринку місцевих позик в Україні потрібно здійснювати комплексні заходи щодо як нормативно-правового так організаційно-технічного забезпечення системи місцевих запозичень.

У більшості розвинутих країн останніми роками відбулося стрімке зростання обсягів як державних, так і місцевих запозичень. На це впливали такі основні фактори:

- 1) населення психологічно легше сприймає збільшення державного боргу, тим більше скорочення обсягу видатків, ніж підвищення рівня оподаткування;
- 2) поширилися теоретичні обґрунтування доцільності запозичень у фіскальній політиці держав;
- 3) стрімко зростають обсяги фінансових ринків.

Основною причиною наявності комунального кредиту є невідповідність між потребами органів місцевого самоврядування і реальними можливостями їхнього задоволення.

Роль комунального кредиту проявляється у тому, що за рахунок нього відбувається мобілізація фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, він є основою фінансування муніципальних інвестиційних програм у розвинутих місцевих фінансових системах. Головна задача випуску

місцевої позики проявляється в забезпеченні сталого соціального розвитку територіальних громад. Організація позик для досягнення соціальних цілей пов'язана з необхідністю та пріоритетністю фінансування визначених заходів в сучасній економічній ситуації. Також за рахунок випуску місцевих запозичень відбувається фінансування різних інвестиційних проектів, здійснення житлового будівництва, розвиток пріоритетних галузей регіональної промисловості. Нормативно-правова база, яка регулює муніципальний ринок в Україні відображена в Додатку Г.

Відповідно до Бюджетного Кодексу, запозичення до місцевих бюджетів здійснюються з визначеною метою та підлягають обов'язковому поверненню. Запозичення до відповідних бюджетів можуть бути здійснені лише до бюджету розвитку, крім випадків, коли для подолання тимчасових касових розривів дозволено отримувати короткотермінові позики у фінансово-кредитних установах на термін до трьох місяців. Використання запозичень для фінансування поточних витрат заборонено і не може бути джерелом погашення основної суми боргу відповідного бюджету[2].

Щодо місцевих запозичень, то вони здійснюються з метою фінансування бюджету розвитку бюджету Автономної Республіки Крим (АРК), міських бюджетів та використовуються для створення, приросту чи оновлення стратегічних об'єктів довготривалого користування або об'єктів, які забезпечують виконання завдань Верховної Ради АРК та міських рад, спрямованих на задоволення інтересів населення АРК і територіальних громад міст. З такого трактування законодавством поняття місцевих запозичень чітко простежується їх інвестиційне спрямування, покликане забезпечувати регіони промисловими та соціально необхідними об'єктами.

При цьому місцевими бюджетами можуть залучатися місцеві запозичення лише за певних умов згідно чинного бюджетного законодавства:

- сукупний обсяг запозичень до місцевого бюджету не може перевищувати обсягу дефіциту бюджету розвитку місцевого бюджету на відповідний рік;

- кошти від розміщення облігацій, які отримує емітент, залучаються до фінансування лише бюджету розвитку відповідного місцевого бюджету;

- видатки на обслуговування боргу місцевих бюджетів не можуть щорічно перевищувати 10% видатків від загального фонду відповідного місцевого бюджету протягом будь-якого бюджетного періоду, коли планується обслуговування боргу;

- загальний обсяг місцевого боргу та гарантованого АРК чи територіальною громадою міста боргу станом на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 200%, для міста Києва – 400 %, середньорічного індикативного прогнозного обсягу надходжень бюджету розвитку[2].

Основними особливостями становлення ринку муніципальних запозичень в Україні є вихід органів місцевого самоврядування на ринки позичкового капіталу за відсутності необхідної правової бази, інститутів та інструментів, що дозволяють здійснювати запозичення, слабкість фінансових ринків та низькі інвестиційні можливості національної економіки.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СКЛАДУ, ДИНАМІКИ І СТРУКТУРИ ФОРМ КОМУНАЛЬНОГО КРЕДИТУ В УКРАЇНІ

Однією із форм комунального кредиту є облігації місцевої позики, яка має на меті використання для покриття дефіциту місцевого бюджету; для залучення коштів на фінансування окремих міських програм із метою розширення обсягів інвестицій та цільових програм; для забезпечення додатковими фінансовими ресурсами для розвитку місцевих органів влади

Як вже було зазначено, що облігації внутрішньої місцевої позики є вагомим інструментом фінансування суспільних потреб, тому доцільно розглянути їх більш детально. Облігації внутрішньої місцевої позики випускають, як правило, обласні центри, і ці облігації перебувають у вільному обігу.

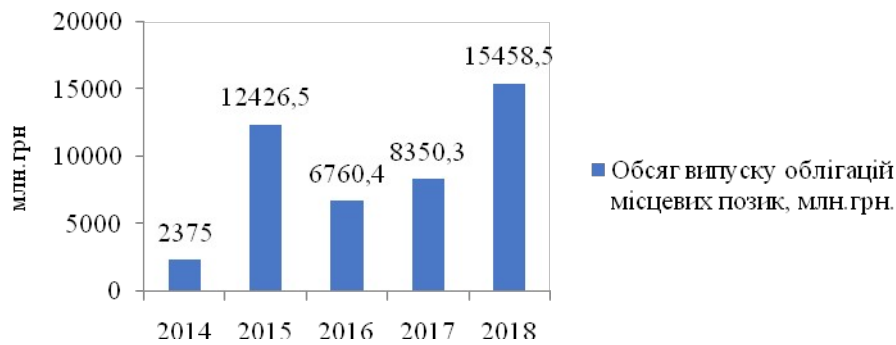

Рис.2.1 Обсяг зареєстрованих випусків облігацій місцевих позик у 2014-2018рр. [1].

Як видно з рис. 2.1, обсяг зареєстрованих випусків облігацій з 2015 року почав збільшуватися і становив 12426,5 млн.грн. У 2016 році спостерігався спад до 6760,4 млн.грн., а далі спостерігається стрімка тенденція зростання: у 2018р. темп росту склав 1,85 порівняно з 2017 р. Хоча обсяг зареєстрованих випусків облігацій за аналізований період зростає, а от кількість зареєстрованих емісій, за даними Національної комісії ринку цінних паперів та фондового ринку, була досить невеликою, у 2014 році здійснено 26 зареєстрованих емісій, у 2015 році кількість ця зменшилася до 19, а за 2016-2018 емісія облігацій становила 0[1;25]. Сума випущених облігацій за аналізований період становила 3,115 млрд. грн, з яких 2,375 млрд.грн. випали на облігації міської ради Києва. Лідерами по випуску облігацій за 2014-2018 роки були Львів та Івано-Франківськ. Емісія Облігацій Київської міської ради була здійснена для рефінансування заборгованості за попередніми випусками це свідчить про неефективне планування випусків облігацій місцевої позики. Причинами зменшення випуску облігацій місцевої позики є низький рівень муніципального фінансового менеджменту, відсутність прозорості та обмеженого доступу до інформації щодо діяльності емітентів.

Натомість протягом 2014-2018 років органи місцевого самоврядування здійснювали місцеві запозичення шляхом отримання кредитів від міжнародних організацій (Додаток Д, рис. 2.2).

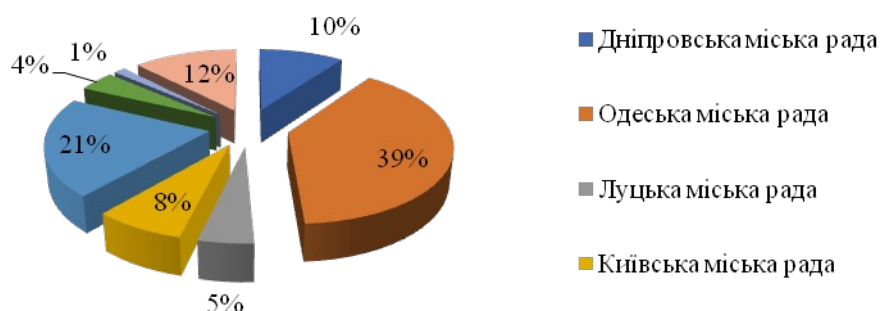

Рис.2.2 Структура місцевих позик за емітентом за 2014-2018 роки[20].

Як видно з даного рисунку видно, що у структурі місцевих позик за емітентом найбільшу частку займають Одеська міська рада, Дніпровська, Івано-Франківська та Київська міські ради. Впродовж 2014-2016 років місцевими радами залучалися лише зовнішні кредити, в 2017 році крім зовнішніх кредитів був залучений один внутрішній кредит Одеською міською радою. У 2018 році кількість міських рад, що залучають зовнішні кредити зросла (Додаток В). Кредиторами по зовнішніх кредитах в Україні виступають такі фінансові організації як НЕФКО, ЄБРР такі кредити надаються на фінансування проектів, які мають чітко виражену екологічну складову.

Україна співпрацює з багатьма міжнародними фінансовими організаціями, що надають кредитні та грантові ресурси для ефективного функціонування економіки. Тому є доцільно розглянути кредиторів, які надають позики органам місцевого самоврядування (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Склад кредиторів і суми кредитів, гарантами за якими виступають місцеві органи самоврядування за 2014-2018 роки

Кредитор	2014	2015	2016	2017	2018
ЄБРР	68002 EUR	-	-	48000 EUR	52500 EUR
НЕФКО	12585847 UAH	-	-	500000 EUR	453000 EUR
МФУ	-	-	-	-	18600 EUR
ПАТ АБ «Укргазбанк»	-	-	-	-	10000 USD

Джерело: складено автором на основі даних[19;20].

З даної таблиці видно, що найбільше кредитів місцева влада отримала за 2014-2018 роки від ЄБРР та НЕФКО. Європейський банк реконструкції та

розвитку є одним із найбільших міжнародних банків за обсягами кредитування в Україну. Щорічно ЄБРР спрямовує в Україну від 600 тис.євро до 1 млрд.євро., Ці кошти спрямовуються переважно в сектор енергетики, фінансовий та інфраструктури. У 2017 році ЄБРР надав позику Харківській міській раді на проект «Подовження третьої лінії метрополітену м.Харків», у 2015 році Дніпровська міська рада отримала позику на проект «Зведеного будівництва метрополітену у м.Дніпрі». ЄБРР надав кредити на такі інвестиційні проекти з підвищенням енергоефективності в секторі централізованого тепlopостачання: КП ВМР «Вінницяміськтеплоенерго» , ОКП «Миколаївоблтеплоенерго», КП «Харківські теплові мережі», МКП «Херсонтеплоенерго», КП «Дніпротеплоенерго», ТОВ-фірма ТехНова(КЕП Чернігівська ТЕЦ), КПТМ «Тернопільміськтеплоенерго».

Дані проекти були спрямовані на заміну трубопроводів, модернізацію котелень, встановлення індивідуальних теплових підстанцій та теплових лічильників на рівні будинків із загальною метою підвищити ефективність муніципальних теплоенергетичних компаній. За допомогою цих проектів відбуваються заощадження від споживання природного газу та зменшення викидів вуглекислого газу в містах.

Також надає позики місцевим органам влади міжнародна організація НЕФКО, яка в Україні реалізує дві програми «Чисте виробництво» та «Еко-ефективність». В Україні було впроваджено 5 перших проектів НЕФКО у Вінниці, Житомирі, Кам'янці-Подільському, Олександрії та Полтаві. В 2017 році м. Кременчук залучило кредит від ЄБРР для реалізації інвестиційного проекту «Оновлення міського електротранспорту», у 2016 році Кременчуцька міська рада Полтавської області на підставі рішення отримали кредит від НЕФКО для фінансування інвестиційного проекту «Термомодернізація дитячого садка №32 та модернізація вуличного освітлення міста»[21]. Більш конкретне спрямування кредитів цих організацій наведено в Додатку Е.

З вищезазначеного ми побачили, що муніципалітети залучають кредити та виступають гарантами, тому доцільно розглянути надані кредити органам місцевого самоврядування(табл.2.2).

Таблиця 2.2

Надані кредити органам місцевого самоврядування за 2014-2018 рр.,

млн.грн.

	2014		2017		2018		Відхилення 2018/2014	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	+/-	%
Зовнішні кредити	13339238,4	98	143600	12,5	3637464,3	62,4	- 9701774,1	-
Внутрішні кредити	-	-	1000000	87,5	1869956,3	32,1	869956	46,6
Облігації	262500	2	-	-	320000	5,5	57500	17,9
Всього	13601738,4	100	1143600	100	5827420,6	100	-7774317	-1,3

Джерело: складено автором на основі даних[19;20].

Отже, якщо розглядати місцеві територіальні громади України як позичальника фінансових ресурсів для забезпечення свого розвитку (на платній основі), то як видно з табл.2.2, на ринку муніципальних запозичень суттєво переважають кредити, причому зовнішні. Обсяги емісій місцевих облігацій не мають стійких тенденцій, що обумовлено економічною ситуацією, слабкістю ринку цінних паперів в Україні.

В Україні, як було зазначено, згідно бюджетного законодавства, надаються безвідсоткові позик до місцевих бюджетів з Єдиного казначейського рахунку (ЄКР). Органи казначейства можуть надавати такі позики у разі тимчасових касових розривів при виконанні місцевих бюджетів. Розглянемо динаміку наданих та погашених позик з ЄКР за 2014-2018рр.(рис.2.3).

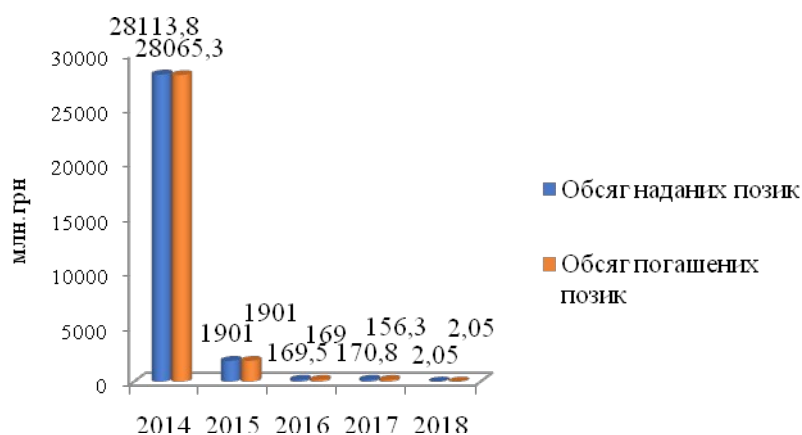

Рис.2.3 Динаміка наданих та погашених позик з ЄКР за 2014-2018рр.[19].

З рисунку 2.3 видно, що у 2014 році місцевим бюджетам було надано позик на суму 28113,8 млн.грн. Починаючи з 2015 року, помітна тенденція до спаду, це пов'язано з тим, що в 2014 р. місцеві бюджети по видатках не були збалансовані з доходами, а також із необґрунтовано завищеними плановими показниками доходів, які Міністерство фінансів України доводило місцевим бюджетам. Після розрахунків з Мінфіном у місцевих бюджетів не вистачало коштів навіть для фінансування захищених статей видатків, тому вони брали у великих обсягах середньострокові позики з ЄКР, погашення яких здійснювалося з обмежених власних доходів місцевих бюджетів. В даний час такі середньострокові позики відмінено.

Існування місцевих запозичень викликають наявність місцевого боргу. Тому проаналізуємо стан місцевого боргу за типом боргового зобов'язання останні роки. Результати аналізу динаміки і його структури відображено в табл.2.3 і на рис.2.4.

Таблиця 2.3

Динаміка місцевого боргу за типом кредитора місцевих бюджетів України за 2014-2018 роки, млн.грн.

Тип кредитора	2014	2015	2016	2017	2018	Відхилення 2018/2014	
						+/-	%
Позики банків та фінансових установ	5382,5	9336,6	2753,5	3114,5	5363,5	-19	-0,03
Позики за рахунок ресурсів ЄКР	9712,1	9020,7	9009,3	9009,3	9005,08	-707,02	-7,8
Позики, що надавалися між	8,7	8,6	8,4	8,2	7,82	-0,88	-11,3

рівнями бюджету							
Зобов'язання за цінними паперами місцевих бюджетів	5882,7	5383,2	3056,9	133	873	-5009,7	-5,7
Зобов'язання за взаємними розрахунками	109,4	109,4	109,4	109,4	109,2	-0,2	-0,1
Усього	21098,2	23858,7	14937,7	12374,5	15358,7	-5739,5	-37,3

Джерело: складено автором на основі даних[19].

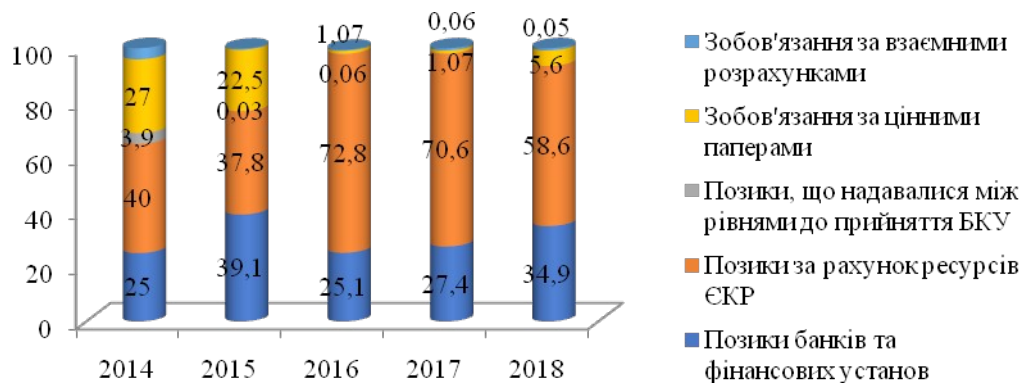

Рис.2.4 Структура місцевого боргу за типом кредитора за 2014-2018 рр. [19].

За даними таблиці 2.3 та рисунка 2.4 спостерігаємо, що місцевий борг протягом 2014-2018рр. мав тенденцію до зменшення на 37,3%. У структурі місцевого боргу переважають позики за рахунок ЄКР та заборгованість за позиками банків та фінансових установ. Незначну частку у структурі місцевого боргу займають зобов'язання за взаємними рахунками, зобов'язання за цінними паперами та інші позики.

Місцевий борг класифікують на місцевий внутрішній та місцевий зовнішній борги, тому розглянемо динаміку внутрішнього місцевого та зовнішнього місцевого боргів України за 2014-2018рр., яка представлена в Додатку Є. Аналіз свідчить, що у структурі місцевого боргу більшу частку займає внутрішній місцевий борг: у 2014 році - 78,6%, а зовнішній 21,3%, у 2018 році - 63,6%, а зовнішній 36,4%.

За період 2014-2018 рр. внутрішній місцевий борг мав тенденцію до скорочення на 4636,6 млрд.грн., або на 38,8%, а зовнішній показує також тенденцію до зменшення на 1102,9 млрд.грн, або на 32,4 що є позитивним для економіки країни.

Варто зазначити, що органи місцевого самоврядування можуть виступати не лише позичальником, а й гарантом, забезпечуючи при цьому цивільно-правові зобов'язання позикоодержувача, в результаті яких відповідний місцевий орган зобов'язується відповідати за виконання особою, якій надано муніципальну гарантію, зобов'язання перед третіми особами (Додаток Ж).

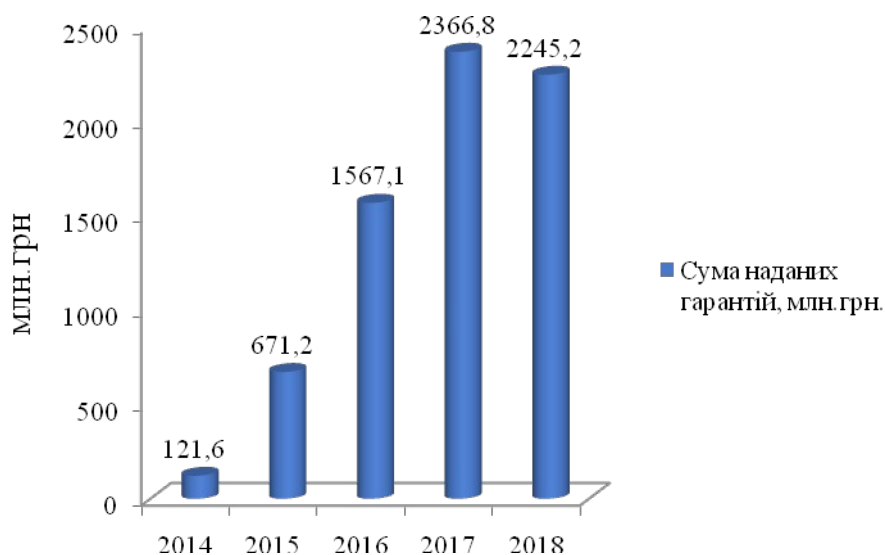

Рис.2.5 Динаміка наданих місцевих гарантій за 2014-2018 роки[20].

Аналіз даних з рис.2.5 свідчить про збільшення наданих місцевих гарантій за 2014-2018 рр. на 2123,6 млн.грн або на 94,5 %, у 2014 році місцеві гарантії надала Львівська та Хмельницька міські ради на суму 121,6 млн.грн., у 2015 році сума наданих гарантій збільшилися до 671,2 млн.грн, гарантами виступили Луцька, Черкаська та Львівська міські ради. У 2016 році гарантами наданих місцевих гарантій були Полтавська, Львівська, Чернівецька, Вінницька, Одеська, Сумська та Тернопільська міські ради на суму 1567,1 млн.грн. Сума наданих місцевих гарантій у 2017 році становила 2366,8 млн.грн., гарантами якої виступили Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька міські ради. У 2018 році місцеві гарантії надали Дніпровська, Запорізька, Полтавська та Львівська міські ради на суму 2245,2 млн.грн.

Виконання місцевих бюджетів характеризується наповненням бюджетів, тому доцільно розглянути аналіз доходів від операцій з кредитування та наданих гарантій за 2014-2018 роки(табл.2.4).

Таблиця 2.4

Аналіз доходів від операцій з кредитування та наданих гарантій за 2014-2018 роки, млн.грн.

	2014		2015		2016		2017		2018		Відхилення 2018/2014	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	+/-	%
Плата за користування кредитами, залученими державою	17,2	96,6	0,1	12,5	0,2	18,2	0,4	28,5	0,5	27,8	-16,7	-33,4
Відсотки за користування пільговим довгостроковим державним кредитом.	0,5	2,8	0,7	87,5	0,7	63,6	0,9	64,3	1,2	66,7	0,7	58,3
Плата за гарантії	0,01	0,6	0,01	1,25	0,14	18,2	0,1	7,2	0,1	5,5	0,09	90
Всього доходу від операції з кредитування	17,8	100	0,8	100	1,1	100	1,4	100	1,8	100	-16	-88,9
Всього доходів МБ без МБТ	231702		294460		366143		502098		562421		330719	

Джерело: складено автором на основі даних[19].

З таблиці 2.4 видно, що за аналізований період доходи від операцій з кредитування мали тенденцію до зменшення на 88,9%. Доходи місцевих бюджетів за 2014-2018 роки збільшилися на 58,8%, що є позитивним.

Напрями використання наданих з місцевих бюджетів України кредитів за функціональною ознакою представлено в таблиці 2.5, рис.2.6 з яких видно, що із загального їх збільшення на 86,2% зростання на соціальний захист і на економічну діяльність склало відповідно 93,1% і 82,7%, що в цілому позитивно характеризує місцеві територіальні громади як кредиторів.

Таблиця 2.5

Аналіз обсягів кредитування з урахуванням погашення з місцевих бюджетів України за 2014-2018 рр.млн.грн.

Кредитування за функціональною ознакою	2014		2015		2016		2017		2018		Відхилення 2018/2014	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	+/-	%
Громадські	-	-	-	-	-	-	-	-	0,1	0,03	-	-

й порядок												
Економічна діяльність	8,6	16,6	14,7	13,8	37,4	20,9	58	23,1	123	32,6	114,4	93,1
Освіта	0,9	1,8	0,6	0,6	-0,1	-	0,4	0,2	0,1	0,03	-0,8	-
Соціальний захист	44	81,6	92	85,6	142	79,1	191	76,7	254	67,3	210	82,7
Усього	52	100	106	100	179	100	251	100	378	100	326	86,2

Джерело: складено автором на основі даних[19].

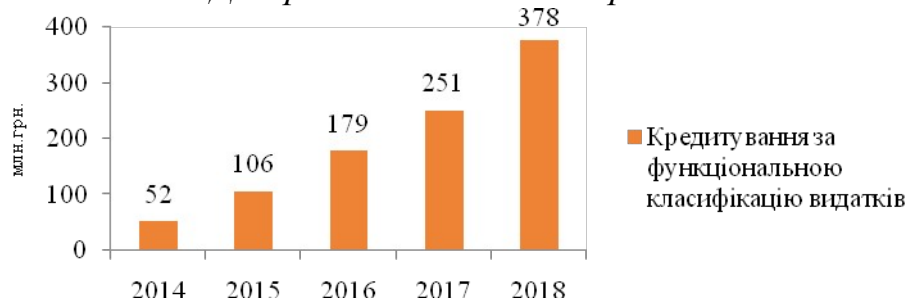

Рис.2.6 Динаміка обсягів кредитування з урахуванням погашенням за 2014-2018 рр.[19].

Після зробленого аналізу доходів та видатків місцевих бюджетів, доцільним є проаналізувати динаміку місцевого боргу за 2014-2018 роки(табл.2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка місцевого боргу та гарантованого місцевого боргу
за 2014-2018 рр.,млн.грн.

Борг	2014		2015		2016		2017		2018		Відхилення 2018/2014	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	+/-	%
Місцевий борг	21098,2	99,4	23858,8	97,3	14937,7	90,1	12374,5	91	15358,7	86,6	-5739,5	-37,4
Гарантований місцевий борг	121,6	0,6	671,2	2,7	1567,1	9,9	1233,3	9	2366,8	13,4	2245,2	94,9
Всього місцевий борг	21219,8	100	24530	100	16504,8	100	13607,8	100	17725,5	100	-3494,3	-19,7

Джерело: складено автором на основі даних[20].

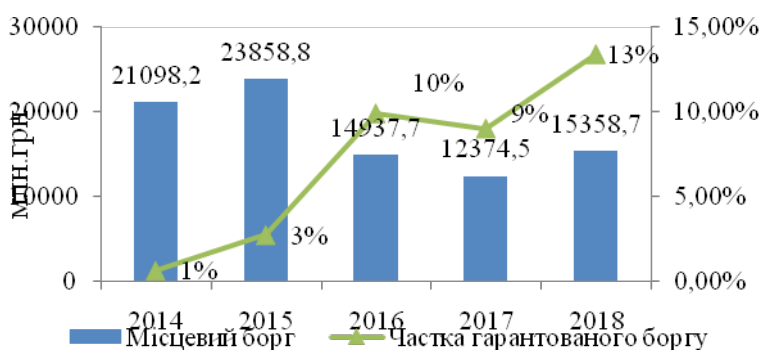

Рис. 2.7 Частка гарантованого місцевого боргу у загальному місцевому боргу за 2014-2018 рр.[19].

З рис.2.7 можна спостерігати, що місцевий борг за 2014-2018 роки зменшився на 19,7%, частка гарантованого місцевого боргу зовсім невелика 9-10%. Як вже зазначалося, видатки на обслуговування місцевого боргу не можуть перевищувати 10% видатків від загального фонду протягом бюджетного періоду. Тому доцільно проаналізувати дотримання місцевими органами влади цього обмеження при формуванні та виконанні їх бюджетів, тобто яке фактично боргове навантаження місцевих бюджетів України (табл.2.7).

Таблиця 2.7

Динаміка видатків на обслуговування місцевого боргу за 2014-2018 рр.,

млн.грн.

Роки	Видатки ЗФ місцевих бюджетів - усього	Видатки на обслуговування місцевого боргу	Боргове навантаження, %
2014	190817	1465	0,7
2015	236232	1675	0,7
2016	285729	312,9	0,1
2017	397677	112,7	0,02
2018	450987	639,5	0,1

Джерело: складено автором на основі даних[19].

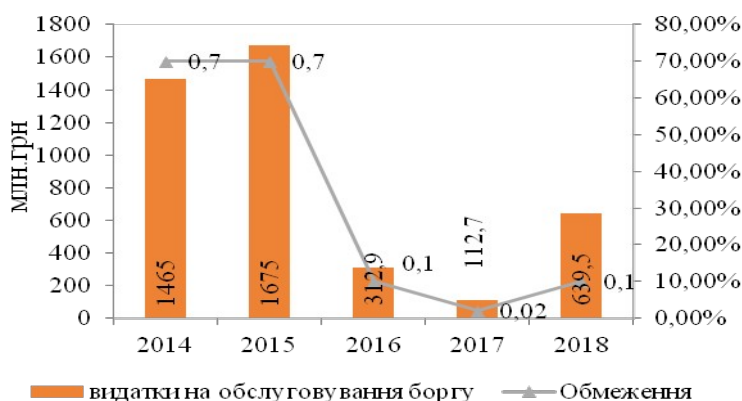

Рис.2.8 Динаміка видатків на обслуговування боргу за 2014-2018 рр.[19].

З рисунку 2.8 можна побачити, що за 2014-2018 роки видатки на обслуговування боргу зменшилися на 825,5 млн.грн. Також із зазначених даних видно, що видатки на обслуговування боргу не перевищували нормативного значення, у 2014 і 2015 році коефіцієнт боргового навантаження становив 0,7%, а з 2015-2018 рр. знаходився в межах 0,1%.

РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КОМУНАЛЬНОГО КРЕДИТУ В УКРАЇНІ

Як відомо, існування комунального кредиту безпосередньо пов'язане із бюджетом розвитку місцевих бюджетів, до складу доходів якого, крім деяких інших відносять: місцеві запозичення; плату за надання місцевих гарантій; кошти від повернених кредитів, наданих з бюджету і проценти по них.

Проведений аналіз функціонування і розвитку форм комунального кредиту в Україні свідчить про недостатність його як складової місцевих фінансів. В загальному обсягу мобілізованих фінансових ресурсів місцевими територіальними громадами України місцеві запозичення становлять 95,7% у 2018 р. (Додаток 3), зменшившись порівняно із 2017 р. на 3,5%, що обумовлено більшими темпами зростання власних доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації. Це ще раз нам говорить, про те, що ринок муніципальних запозичень є не досить розвинутий і потребує вдосконалення.

Витрати бюджету розвитку місцевих бюджетів включають витрати на погашення місцевого боргу, платежі, пов'язані з виконанням гарантій зобов'язань територіальних громад.

Витрати з бюджету розвитку на інвестиційні цілі за рахунок запозичень незначні, як свідчить аналіз. Також дуже обмежене фінансування з бюджету капітальних видатків. Розглянемо динаміку видатків місцевих бюджетів України(табл.3.1).

Таблиця 3.1

Капітальні видатки у складі всіх видатків місцевих бюджетів України за 2014-2018 роки, млн.грн.

Показники	2014		2015		2016		2017		2018	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%
Поточні видатки	211677	93,8	247907	88,6	297857	85	421749	85	479406	84,1
Капітальні видатки	13949	5,9	32176	10,8	52657	14,9	74341	14,9	91177	15,7
Всього видатки	225626	100	280084	100	350515	100	496090	100	570583	100

Джерело: складено автором на основі[19].

З таблиці 3.1 видно, що капітальні видатки за аналізований період збільшилися, але у загальній структурі всіх видатків вони займають зовсім невеличку частину (15,7% у 2018 р.), тобто можна сказати, що органи місцевої влади зовсім незначну частину коштів виділяють на соціально-економічний інноваційно-інвестиційний розвиток регіонів.

Місцеві запозичення, як передбачалося законодавчо, є основою фінансової бази бюджету розвитку, кошти якого спрямовуються на соціально-економічний розвиток регіонів, виконання інвестиційних проектів, модернізацію, капітальний ремонт об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури місцевих територіальних громад.

На жаль, в даний час узагальнена інформація в офіційній звітності щодо виконання місцевих бюджетів України в частині бюджету розвитку не оприлюднюється систематично і повно, що пов'язано, на нашу думку із внесенням змін у складі доходів бюджету розвитку. Оскільки такі зміни (наприклад, виведення із складу доходів бюджету розвитку єдиного податку) ведуть до його спустошення, а ринок місцевих запозичень ще тільки починає розвиватися, тому одним із найважливіших джерел бюджету розвитку місцевих бюджетів є передані кошти від загального фонду.

Така ситуація ставить часто під загрозу виконання поточних видатків місцевих бюджетів і унеможлиблює ефективне виконання бюджетом розвитку своїх функцій забезпечення інвестиційного розвитку територіальних громад.

Тому бюджетний менеджмент місцевих органів влади повинен бути спрямований на активізацію роботи із розвитку муніципальних запозичень.

Велику роль у розвитку муніципальних запозичень відіграє кредитоспроможність муніципалітету, вона показує наскільки позичальник може виконати свої зобов'язання. Порядок проведення оцінки кредитоспроможності органів місцевого самоврядування відбувається наступним чином (рис.3.1).

Рис.3.1 Порядок визначення кредитоспроможності муніципалітетів[7].

Дана модель дозволить кредиторам порівнювати муніципалітети з метою прийняття рішень щодо інвестування в облігації місцевих позик, а позичальникам проводити перевірку своєї кредитоспроможності.

Фінансова децентралізація та поліпшення економічної ситуації в Україні створює умови для розвитку ринку муніципальних запозичень, але є проблеми які гальмують цей розвиток (рис.3.2).

Рис.3.2 Основні проблеми муніципальних запозичень в Україні[8;17].

Однією з головних проблем розвитку муніципальних запозичень в Україні є недосконала нормативно-правова база. Основними недоліками нормативної бази є:

- неврегульоване питання щодо місцевого боргу, в Україні загальний розмір місцевого боргу не повинен перевищувати 200% надходжень бюджету розвитку, але більшість науковців стверджують, що обсяг безпечного боргу повинен становити 30-40% доходів місцевого бюджету, тому дана проблема визначення критерій щодо заборгованості місцевої влади залишається нерозв'язаною для України;
- значні ризики від органів місцевого самоврядування, пов'язаних із-за відсутності у законодавстві України чіткого механізму для захисту інтересів

територіальної громади від неефективного використання органами місцевого самоврядування права здійснювати місцеві запозичення та надавати гарантії;

- відсутність уповноваженого органу, який буде здійснювати контроль за використанням отриманих позик, наданих гарантій, станом місцевих боргів, надавати інформацію інвесторам про кредитоспроможність відповідного регіону;

Також не менш важливими проблемами місцевих запозичень в Україні є відсутність у влади чіткого використання запозичених коштів і механізм ліквідації заборгованості перед кредиторами, нестача кваліфікованого персоналу в муніципальних органах влади, які б мали знання та досвід в сфері випуску та погашення облігацій місцевої позики, відсутність повної інформації щодо діяльності емітентів та використання запозичених коштів, недостатньо розвинена інфраструктура фондового ринку України, яка не дозволяє всім зацікавленим особам брати участь у формуванні попиту на муніципальні цінні папери.

Однією із важливих проблем на даний момент є, те що згідно Постанови КабМіну [28], доходи від розміщення тимчасово вільних бюджетних коштів на депозитах пропонується використовувати для придбання державних цінних паперів. Для місцевих бюджетів вважаємо це неприйнятним, оскільки вони втрачають власні фінансові ресурси, які можуть бути залучені до бюджету розвитку.

Наприклад, у 2018 році надходження до місцевих бюджетів від розміщення тимчасово вільних бюджетних коштів на депозитних рахунках склали 1,3 млрд.грн, що становить 0,6% від суми доходів загального фонду місцевих бюджетів України[28].

На відміну від України, у зарубіжних країнах ринок місцевих запозичень є досить розвинутим, а місцеві позики виступають ефективним інструментом фінансування видатків муніципалітетів. Переважно у всіх розвинутих країнах органи місцевого самоврядування можуть брати участь у кредитних відносинах.

В зарубіжних країнах є досить розвиненим комунальний кредит. Одним із видів комунального кредиту є комунальний банківський кредит. У зарубіжних країнах сформувалося декілька його форм, а саме: кредити комунальних банків, державних комунальних банків, комунальні кредити комерційних банків, взаємний комунальний кредит, а також жирооборот і кредити жиробанків.

Однією із форм комунальних закладів, яка виникла у Німеччині в 1908 році були жиро центральні. Передумовою появи жиробанків було те, що комуни, виступали контрагентами, користувалися послугами і продукцією одна одної і, відповідно, оплачували ці послуги та продукцію. Розрахунки через жиробанки відбуваються без посередництва грошей у формі спеціальних поточних рахунків, що підвищує їх ефективність і сприяє спрощенню взаєморозрахунків між органами місцевого самоврядування.

Успішно функціонують комунальні банки взаємного кредиту і в Швеції, які виникли в XIX ст. у формі банків із солідарною відповідальністю за борги їхніх засновників – комун, без гарантій держави. Шведські комуни утворюють спілки для взаємного кредитування по округах, кожна з яких була банком взаємного кредитування. На даному етапі вказані банки функціонують під назвою «Комунінвест»[16].

Одним із видів комунальних банків є акціонерні комунальні банки, засновники яких несуть відповідальність у межах власної частки акціонерного капіталу. Перший такий банк створено ще в 1860 р. у Бельгії як товариство комунального кредиту, його акціонерами могли бути тільки общини.

Важливе місце посідають спеціальні державні банки у сфері кредитування місцевих органів влади і, як правило, тісно пов'язані із системою ощадних кас, такі банки є в Німеччині, Франції, Італії, Великобританії, Бельгії. Так, у Франції головним банківським інститутом комунального кредиту виступає Депозитно-ощадна каса – Місцевий французький кредит, У Франції функціонують також регіональні товариства фінансування інвестицій, утворені, відповідно до закону 1983 р., як акціонерні товариства з рівною пайовою участю депозитно-ощадних кас і ощадних кас. Сьогодні такі установи в різних

формах функціонують в Австрії, Франції, Німеччині, Нідерландах, Норвегії, Іспанії, Швейцарії та в деяких інших країнах. Створюються муніципальні банки у Польщі, Російській Федерації й в інших колишніх соціалістичних країнах[34].

Застосування певних форм місцевих позик та їхній обіг, специфіка цього ринку у кожній країні залежить від конституційного ладу держави та міри втручання в діяльність органів місцевого самоврядування.

Муніципальні позики дедалі більше поширюються в країнах Азії, зокрема в Японії. На даний час найпотужнішим є ринок муніципальних цінних паперів США: він становить майже 75 % світового ринку таких паперів. Обсяг муніципальних запозичень у цій країні сягає 1,6 трлн дол. За рахунок зазначеного фінансового інструменту здійснюється переважно фінансування будівництва й реконструкції об'єктів житлово-комунального господарства, закладів освіти та охорони здоров'я, сфери публічного транспорту, будівництва автомобільних доріг, портових споруд, туристичної інфраструктури[34].

Висока надійність муніципальних цінних паперів у США базується на чітко побудованій законодавчій базі. Законодавство США забороняє збанкрутілим муніципалітетам проводити операції з продажу комунальної інфраструктури з метою покриття раніше здійснених запозичень. Вплив вищенаведених чинників дозволив ринку муніципальних цінних паперів США стати найбільшим у світі: його частка становить майже 75% світового ринку таких паперів й оцінюється у 3,8 млрд доларів (майже 10% ринку боргових цінних паперів), лише у 2016 р. американськими муніципалітетами було емітовано облігацій на суму 445,8 млрд доларів, а середньоденні обсяги торгів такими цінними паперами на фондових біржах країни сягнули 10,6 млрд доларів (рис.3.3).

Рис.3.3 Кількість випусків муніципальних цінних паперів в США у 2010-2016 рр.[22].

Щодо європейського досвіду, то кредитори мають великий інтерес до місцевих запозичень у цих країнах пов'язується з широким поширенням гарантуванням державою виконання органами місцевого самоврядування своїх зобов'язань. Надаючи гарантії за місцевими позиками, держава сприяє зниженню кредитного ризику для кредиторів та відсоткової ставки за користування позиковими коштами для муніципалітетів. В Україні ж, відповідно до чинного законодавства, держава не відповідає за борговими зобов'язаннями місцевих бюджетів. Як результат, порівняно з європейськими країнами обсяг місцевих позик, здійснюваних місцевими органами влади, у розрахунку на душу населення в Україні є значно нижчим (Додаток И).

За останні роки спостерігається тенденція зменшення обсягів місцевих запозичень у країнах Європи. У цілому ж, незважаючи на таку тенденцію, особливо серед розвинутих країн Західної Європи, у країнах Центральної і Східної Європи (Чехія, Румунія, Словаччина) останніми роками спостерігається поживлення діяльності муніципалітетів з залучення кредитних ресурсів та відповідне зростання боргового навантаження на їх жителів.

Виходячи з існуючих проблем розвитку ринку муніципальних запозичень в Україні та зарубіжного досвіду, доцільно провести ряд заходів, а саме:

- вдосконалити нормативно-правову базу щодо випуску облігацій місцевої позики. Ухвалити комплекс законів та нормативно-правових актів, для розвитку муніципального ринку та для врегулювання відносин між його учасниками. Прийняти закону щодо обмеження на загальний місцевий борг не від 200%

бюджету розвитку , а встановити певний відсоток від усього місцевого бюджету(наприклад, не більше 40%);

- розміщувати тимчасово вільні бюджетні міські кошти у дохідну частину бюджету розвитку, адже на даний момент бюджет розвитку майже ненаповнений фінансовими ресурсами;

- створити спеціалізований орган – Відділ по управлінню місцевим боргом , на зразок міст країн Західної та Центральної Європи;

- стимулювати внутрішнього інвестора, шляхом скасування оподаткування облігацій місцевої позики;

- запровадити на законодавчому рівні публікування інформації щодо діяльності та фінансовий стан муніципалітетів. Розміщувати повну інформацію щодо обсягів місцевого боргу й наданих муніципалітетом гарантій, статистичну інформацію щодо соціально-економічного розвитку міста, надавати кредитний рейтинг муніципалітету;

- збільшити дохідні джерела місцевих бюджетів, зокрема бюджету розвитку;

- створити комунальний банк, за допомогою якого буде відбуватися фінансування пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку територіальних громад та дозволить розв'язати певні проблеми комунального сектору[27].

ВИСНОВКИ

Виходячи із поставлених задач в процесі наукового дослідження та на основі отриманих результатів, можна зробити наступні висновки:

1. Комунальний кредит – економічні відносини, що виникають між органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами економічної діяльності з приводу запозичення чи надання у тимчасове використання вільних грошових коштів на засадах зворотності, строковості і платності, в результаті яких найчастіше виникають боргові зобов'язання органів місцевого самоврядування як позичальників або гарантів.
2. Основними формами комунального кредиту в Україні є місцеві запозичення та місцеві гарантії. З проведеного аналізу досліджено, що ринок муніципальних запозичень в Україні нестійкий, за останні роки зменшилася кількість емісій облігацій внутрішньої місцевої позики, а от місцеві гарантії навпаки мали тенденцію до збільшення. Позитивним фактором є те, що за аналізований період відбулося зменшення місцевого боргу.
3. Основними напрямками вдосконалення муніципального ринку в Україні є: вдосконалення нормативно-правової щодо випуску місцевих запозичень; створення спеціалізованого місцевого органу, який буде займатися управлінням місцевого боргу; заохочення внутрішнього інвестора, шляхом скасування оподаткування облігацій місцевої позики; надання в повному обсязі та прозоро інформацію про фінансову діяльність муніципалітетів ; створення комунального банку в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний огляд ринку облігацій України за 2016 рік Нац. рейтинг.Агентства «Рюрік» URL: http://rurik.com.ua/documents/research/bonds_1_kv_2016.pdf (дата звернення 27.01.2020)
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
3. Брязкало А.Є. Місцеві запозичення як джерело формування фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування А.Є. Брязкало. Економіка та держава. 2016. № 3. С. 98–101.
4. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 1996 р. №51 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80>
5. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 1997 р. №24 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
6. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 2006 р.№31 URL: <https://zakon.help/law/3480-IV/edition01.01.2019/>
7. Золотухін Є.В. Оцінювання кредитоспроможності муніципалітетів в Україні. Development Management, Volume 4, Issue 3, 2018.
8. Квасниця О.В. Практика та проблематика здійснення місцевих запозичень в Україні. Світ фінансів. №4. 2015. С.104-116.
9. Кириленко О. Історичний досвід, стан і перспективи розвитку місцевих запозичень в Україні О. Кириленко, А. Лучка, Б. Малиняк Журнал європейської економіки. 2005. №1. С. 82-104
10. Лондар С. Л. Фінанси : навч. посібник С. Л. Лондар, О. В. Терещенко. Вінниця: Нова Книга, 2009. 384с.
11. Малець А.В. (Петриків А.В.) Муніципальні запозичення як джерело фінансової автономії органів місцевого самоврядування А. В. Малець Інвестиції : практика та досвід. 2013. №4. С.106-107.
12. Місцеві фінанси: навч. посібник Євдокімова М,О.; ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Х., 2014. 343 с.

13. Місцеві фінанси : навч. посіб. Т.Г. Бондарчук. К.: ДП «Інформ. аналіт. агенство», 2013. 529 с.
14. Місцеві фінанси : навчальний посібник О. І. Дем'янчук. Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. 340 с.
15. Місцеві фінанси : підруч. за ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко. 2-ге вид., доп. і перероб. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2014. 448 с.
16. Місцеві фінанси : підручник авт. кол. ; за ред. д.е.н., проф. О. Б. Жихор, д.е.н., проф. О. П. Кириленко. К. : УБС НБУ, 2015. 579 с.
17. Муніципальні фінанси: навч. посіб. За ред. д.е.н., проф. О.П.Кириленко. Тернопіль: Астон, 2015. 360 с.
18. Олійник Л.А. Стан і проблеми розвитку місцевих запозичень в Україні Л.А. Олійник, М.А. Трусєєва Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2014. Вип. 200 (3). С. 237–242
19. Офіційний сайт Державної казначейської служби України URL: <http://https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>
20. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України URL: <http://www.minfin.gov.ua>.
21. Офіційний веб-сайт NEFCO URL: [http:// www.nefco.org](http://www.nefco.org).
22. Офіційні звіти і дані Бюро економічного аналізу URL: www.bea.gov/
23. Офіційні дані і звіти Комітету європейської статистики (Eurostat) URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home/>
24. Падалка В.М. Ризики муніципальних запозичень Фінанси України. 2005. №2. С. 114-122.
25. Пальоха О.В. Ризики в системі комунального кредитування України та напрями їх мінімізації. Економіка і суспільство. 2016. №7.

26. Пастернак М.М. Місцеві позики як інструмент фінансування соціально-економічних програм органів місцевого самоврядування : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» М.М. Пастернак. Ірпінь, 2001.
27. Петриків А.В. Напрями та заходи з удосконалення системи місцевих запозичень в Україні А.В. Петриків Наукові розвідки з державного та муніципального управління. 2013. № 1
28. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на вкладних(депозитних) рахунках у банках» від 23.01.2019. №53.
29. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку здійснення місцевих запозичень» № 110 від 16.02.2011 URL: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/110-2011- %D0%BF](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/110-2011-%D0%BF)
30. Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Положення про порядок емісії облігацій внутрішніх місцевих позик та їх обігу» від 14.06.18. №391.
31. Синютка Н.Г. Формування та імплементація муніципальної боргової політики в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н : 08.00.08. Тернопіль.2016. 22 с.
32. Фінансове забезпечення розвитку місцевого самоврядування в Україні : монографія М. П. Бадида, А. Є. Буряченко, Д. В. Гризоглазов та ін. Ужгород : ТДВ “Патент”, 2017. 400 с.
33. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання: навч. посіб. І.Я. Чугунов . К. : НДФІ, 2005. 259 с.
34. Шут С.О. Зарубіжний досвід інвестиційної взаємодії центру та регіонів у програмах економічного розвитку С.О. Шут. Комунальне господарство міст Науково"технічний збірник. №108. 2013. С. 87-97.
35. Європейська хартія місцевого самоврядування. Офіційний переклад. URL: [http:// zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036)
36. Charles C., Shon J. The impact of public debt on state borrowing cost in the

- US bond market before the great recession. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*. 2018. Vol. 30. Iss. 3. P. 335–346.
- 37.** Wallis J., Weingast B. *Dysfunctional or Optimal Institutions: State Debt Limitations, the Structure of State and Local Governments, and the Finance of American Infrastructure* *Fiscal Challenges: An Interdisciplinary Approach to Budget Policy*. New York: Cambridge University Press, 2008.
- 38.** Dafflon B., Beer-Toth K. *Managing local public debt in transition countries: An issue of self-control* B. Dafflon *Financial Accountability & Management*. 2009. № 25(3). pp. 305-3141

Додаток А

Автори	Визначення
Кириленко О.П.[17].	Муніципальний кредит – економічні відносини, що виникають між органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами економічної діяльності з приводу запозичення чи надання у тимчасове використання вільних грошових коштів на засадах зворотності, строковості і платності, в результаті яких найчастіше виникають боргові зобов'язання органів місцевого самоврядування як позичальників або гарантів.
Євдокімова М.О.[12].	Комунальний кредит - сукупність економічних відносин між органами місцевого самоврядування, з одного боку, та фізичними і юридичними особами - з іншого боку, коли місцеві самоврядування, як правило, виступає в ролі позичальника.
Бондарчук Т.Г.[13].	Комунальний кредит - складна система економічних відносин, що виникають між місцевою владою, з одного боку, та фізичними і юридичними особами – з іншого, при цьому органи місцевого самоврядування виступають позичальниками коштів, іноді – кредиторами.
Лондар С.Л.[10].	Комунальний кредит - фінансовий інструмент, який використовується органом місцевого самоврядування у взаємовідносинах з юридичними і фізичними особами з приводу поворотного, строкового, платного отримання фінансових ресурсів для вирішення соціально-економічних програм місцевого значення.
Падалка В.М.[24].	Комунальний кредит – система економічних відносин між позичальниками в особі органів місцевого самоврядування та інших місцевих влад та фізичними і юридичними особами як інвесторами зазначених органів на основі строковості, платності та поворотності ресурсів.

Джерело: складено автором на основі даних[10;12;13;17;24].

Теоретична сутність муніципального кредиту[17].

За матеріально-речовим втіленням	Муніципальний кредит – рух позикового капіталу в результаті перерозподілу ВВП, при цьому мобілізовані кошти не накопичуються в окремому фонді, а перерозподіляються через місцевий бюджет.
За формою прояву	Муніципальний кредит може виступати у вигляді муніципальних позик(облігаційних і безоблігаційних), муніципального банківського кредиту, комерційного муніципального банківського кредиту, муніципального кредиту державних банків та місцевих гарантій.
За юридично-правовим статусом	Муніципальний кредит є врегульований нормами права механізм залучення додаткових коштів органами місцевого самоврядування на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування бюджету Автономної Республіки Крим чи міського бюджету.

Основа правової бази місцевих запозичень

Нормативний документ	Характеристика
Бюджетний кодекс України[2].	В даному нормативному акті охарактеризовано основні особливості здійснення місцевих запозичень та надання місцевих гарантій.
Закон України «Про місцеве самоврядування» [5].	Органи місцевого самоврядування можуть здійснювати місцеві запозичення та отримувати позики відповідно до БКУ
Закон України «Про про цінні папери та фондовий ринок» [6].	Класифікація, реєстрація та особливості погашення облігацій місцевої позики.
Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні»[4].	Контроль Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за випуском та обігом цінних паперів на території України.
Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок здійснення місцевих запозичень до місцевих бюджетів»[29].	Цей порядок визначає механізм здійснення місцевих запозичень та реструктуризацію боргових зобов'язань за запозиченнями.
Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Положення про порядок емісії облігацій внутрішніх місцевих позик та їх обігу»[30].	У даному нормативному документі визначено порядок емісії облігацій місцевої позики, на який терміни вони розміщуються, з якою метою.
Європейська хартія місцевого самоврядування, Ратифікована Законом України від 15.07.97р.[35].	В даному документі зазначається концепція місцевого самоврядування, сфера їх компетенції, фінансові ресурси органів місцевого самоврядування, права та

обов'язки ОМС.

Джерело: складено автором на основі даних[2;4;5;6;29;30;35].

Додаток Г

Етапи становлення комунального кредиту в Україні[9;27].

Етапи	Характеристика
Етап зародження місцевих запозичень(1876-1916)	Розвиток перших форм комунального кредиту у вигляді муніципальних цінних паперів, надання позик органам місцевого самоврядування міськими банками, державною касою міського і земського кредиту
Радянський період (1917-1991)	Припинення розміщення муніципальних позик органами місцевого самоврядування. В період соціальної індустріалізації був створений Центральний банк комунального господарства, метою якого було надавати кредити органам місцевої влади для відновлення місцевої економіки. У 80 –х роках була проведена банківська реформа, яка заключала в собі створення Банку житлово-комунального господарства і соціального розвитку.
Формування місцевих запозичень в незалежній Україні(1991-1995)	Відбувається становлення вітчизняного ринку місцевих запозичень. Прийняття Закону «Про цінні папери та фондову біржу».
Період активізації місцевих запозичень(1996-1997)	Міста активно починають вдаватися до здійснення місцевих запозичень. В цей період були прийняті нормативно-правові акти про місцеве самоврядування.
Період спаду(1998-2000)	В цей період відбувався спад ринку місцевих запозичень в Україні, причиною цього було оголошення дефолту за випущеними облігаціями в м. Одеса. Причинами такого спаду була недосконало розроблена нормативно-правова база.
Сучасний етап(2001- по теперішній час)	Цей новий етап розвитку характеризується прийняттям вперше Бюджетного кодексу України. У якому було встановлені основні вимоги щодо здійснення місцевих запозичень.

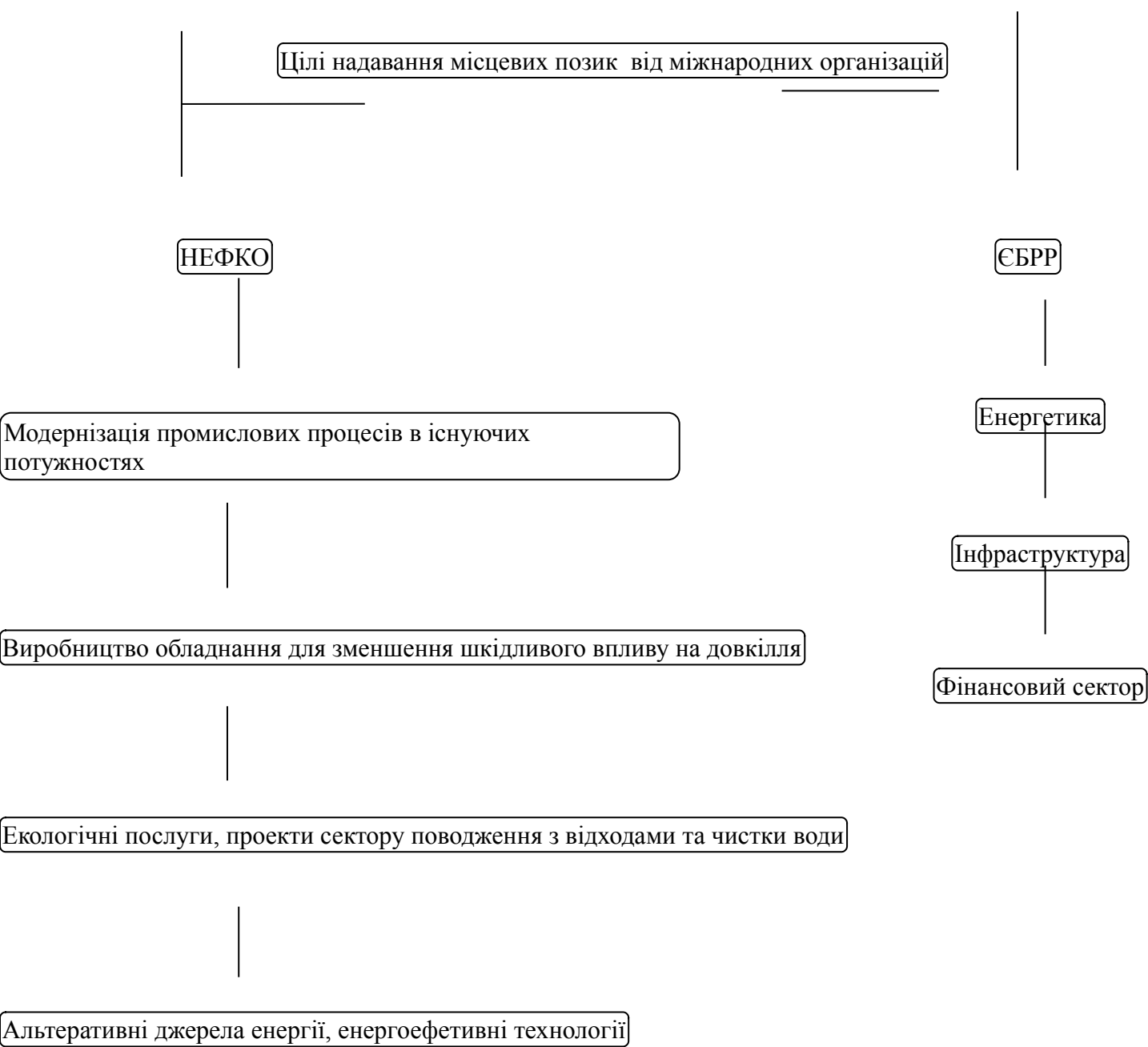
Аналіз муніципальних запозичень в Україні за 2014-2018 р.р.

Позичальник	2014			2017			2018		
	Зовнішній кредит	Внутрішній кредит	Облігації	Зовнішній кредит	Внутрішній кредит	Облігації	Зовнішній кредит	Внутрішній кредит	Облігації
Дніпровська рада	10000 EUR						26702UAH	550000 UAH	
Житомирська рада	3000 EUR						18440 UAH, 11177 USD		
Львівська рада	4000 UAH, 19552 EUR								220000 UAH
Івано-Франківська міська рада	407200 EUR, 4 000 UAH			4000 EUR					100000 UAH
Київська міська рада			262500 UAH	12000 UAH			115072 USD		
Одеська міська рада					1000000 UAH		12500 UAH		
Луцька міська рада	10000 EUR						5000 EUR	4360 EUR	
Запорізька міська рада							250000 UAH		
Сумська міська рада							12974 UAH	5402 EUR	
Тернопільська міська рада	10000 EUR							25408 EUR	
Полтавська міська рада	235000 EUR								
Рівненська міська рада							12500 UAH		
Хмельницька міська рада								6469 EUR	

Додаток Е

Динаміка і структура місцевого боргу за типом боргового зобов'язання за
2014-2018рр.,млн.грн.[19].

Класифікація боргу	2014		2015		2016		2017		2018		Відхилення 2018/2014	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	+/-	%
Внутрішній борг:	16587,3	78,6	15089,2	63,3	12421,7	79,7	9497,5	74,4	11950,7	63,6	-4636,6	-38,8
Заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	5871,6	35,3	5204,1	34,5	2867	23	2,8	0,03	1009,5	5,3	-4862,1	-4,8
Заборгованість за середньостроковим и зобов'язаннями	10599,7	63,9	9724,6	64,4	9405,5	75,7	9345,5	98,3	10800,7	93,3	241	2,3
Заборгованість за короткостроковими зобов'язаннями та векселями	1,7	0,01	46,7	0,3	34,9	0,3	34,9	0,3	30,6	0,3	28,9	94,4
Заборгованість за іншими внутрішніми зобов'язаннями	114,1	0,06	113,7	0,8	114,1	1	114,1	1,37	109,7	1,1	-4,4	-4,3
Зовнішній борг:	4510,9	21,3	8769,5	36,7	2516	20,3	2877	25,6	3408	36,4	-1102,9	-32,4
Заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	4497,2	99,6	8751,9	99,7	2443,5	97,1	2764,1	96,1	3236,2	95,7	-1261	-38,9
Заборгованість за середньостроковим и зобов'язаннями	13,7	0,3	17,6	0,3	72,4	2,9	112,8	3,9	171,8	4,3	158,1	92,1
Усього	21098,2	100	238587,8	100	14937,7	100	12374,5	100	15358,7	100	-5739,5	-37,3

Джерело: складене автором на основі даних[19].

Додаток Ж

Аналіз наданих місцевих гарантій за 2014-2018 роки, млн.грн.[20].

Область	2014		2015		2016		2017		2018		Відхилення	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	+/-	%
Дніпропетровська	-	-	-	-	-	-	-	-	905,6	38,3	-	-
Запорізька	-	-	-	-	-	-	-	-	274,5	11,5	-	-
Полтавська	-	-	-	-	236	15	-	-	405,6	17,1	169,6	41,9
Львівська	115,3	94,8	157,3	23,4	568,4	36,3	950,3	77	781,1	33,1	665,8	85,2
Івано-Франківська	-	-	-	-	-	-	267,9	21,7	-	-	-	-
Чернівецька	-	-	-	-	284,2	18,2	15,1	1,3	-	-	-	269,1
Вінницька	-	-	-	-	227,3	14,6	-	-	-	-	-	-
Одеська	-	-	-	-	227,3	14,6	-	-	-	-	-	-
Сумська	-	-	-	-	14,2	0,9	-	-	-	-	-	-
Тернопільська	-	-	-	-	9,7	0,7	-	-	-	-	-	-
Луцька	-	-	272	40,5	-	-	-	-	-	-	-	-
Черкаська	-	-	241,9	36,1	-	-	-	-	-	-	-	-
Хмельницька	6,3	5,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Всього	121,6	100	671,2	100	1567,1	100	1233,30	100	2366,80	100	2245,2	94,9

Джерело: складене автором на основі даних[20].

Додаток З

Аналіз доходів місцевих бюджетів за 2014-2018 роки, млн.грн.

Доходи	2014		2015		2016		2017		2018		Відхилення 2018/2014	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	+/-	%
Власні доходи	101101,1	0,8	120480,2	-	170747,8	-	229495,4	16,7	263482,1	4,3	162381	61,7
Місцеві запозичення	13601738,4	99,2	-	-	-	-	1143600	83,2	5827420,6	95,7	-7774317,8	-
Усього доходів	13702839	100	120480,2	-	170747,8	-	1373095,4	100	6090902,7	100	-76119	-

										36,3	
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	------	--

Джерело: складено автором на основі даних[19]

Додаток И

Обсяги місцевих запозичень у європейських країнах у 2012-2016 рр на 1
особу, млн.євро

Країна	2012	2013	2014	2015	2016
Бельгія	172,5	154,5	192,1	279,7	22,3
Болгарія	0,29	0,30	0,47	0,6	0,38
Чехія	4,3	16,9	14,5	17,8	63,9
Данія	35,4	52,7	72,4	30,4	26,4
Німеччина	261,6	38,8	43,4	77,9	25
Естонія	0,3	0,9	1,6	0,4	-
Ірландія	-	-	47,8	12,5	-
Греція	-	-	8,2	24,5	-
Іспанія	9,4	12,2	18	15,5	6,4
Польща	3,6	5,1	6,9	6	-
Франція	33,9	33,2	33,4	31,4	27,8
Хорватія	2,2	3,4	2,9	5,2	4,5
Нідерланди	247,5	268,5	409,6	350,2	0,01
Швеція	-	444,7	740	821,6	0,04
Угорщина	8,6	5,7	5,06	9,67	-
Австрія	503,7	372,5	430	410,7	3,75
Румунія	-	-	0,06	0,3	29,1
Словаччина	0,8	0,6	-	0,52	-
Фінляндія	60	116,4	9,1	115,5	0,84
Україна	6,6	11,7	2,89	0,06	1,1

Джерело: складено автором на основі даних[23].